

2. Дроб'язко В. С., Дроб'язко Р. В. Право інтелектуальної власності: Навч. посіб. — К.: Юрінком Інтер, 2004. — 512 с.
3. Інтелектуальна власність: Навч. посіб. / За ред. П. М. Цибульова. — К.: УкрІНТЕІ, 2006. — 276 с.
4. Право інтелектуальної власності: Паук.-практ. комент. до Цивільного кодексу України / За заг. ред. М. В. Паладія, П. М. Миропецько, В. О. Жарова. — К.: Парлам. вид-во, 2006. — 432 с.
5. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність: Підручник. — К.: Знання, 2006. — 431 с.
6. Косак В. М., Якубовський І. С. Право інтелектуальної власності: Підручник. — К.: Істина, 2007. — 208 с.
7. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. — К.: Ін Юре, 2007. — 696 с.
8. Бошицький Ю. Л. Право інтелектуальної власності: Навч. посіб. — К.: Логос, 2007. — 488 с.
9. Дозорцев В. А. Інтелектуальні права: Поняття. Система. Задачі кодифікації. — М.: Статут, 2003. — 416 с.
10. Шишка Р. Б. Охоропа права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект. — Х., 2002. — 368 с.
11. Близнак І. А. Вопросы интеллектуальной собственности: Сб. науч. тр. — М., 2004. — 496 с.
12. Інтелектуальна власність (ісключительні права): Учеб. пособие / Под ред. П. М. Коршунова. — М., 2006. — 576 с.
13. Балятин О. В. Інтелектуальна власність (ісключительні права): Учеб. для вузов. — М.: ПОРМА, 2000. — 480 с.
14. Мельник О. М. Проблеми охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності в Україні. — Х., 2002. — 362 с.
15. Пилецько А. А. Право изобретателя. — М.: Статут, 2001. — 688 с.
16. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации: Учебник. — М., 2004.
17. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика: У 4 т. / За заг. ред. О. Д. Святоцького. — К., 1999. — Т. 1: Право інтелектуальної власності.
18. Гальперін Л. Б., Михайлова Л. А. Інтелектуальна власність: сутність і правова природа // Советское государство и право. — 1991. — № 12.
19. Близнак І., Леофтьев К. Інтелектуальна власність і ісключительні права // Інтелектуальна власність. — 2002. — № 6.
20. Сурженко О. А. Інтелектуальні об'єкти // Часопис цивілістики. — 2006. — Вип. 2. — С. 19–22.

УДК 347.731.1(477)

В. С. Деревнін

УГОДИ, ЯКІ УКЛАДАЮТЬСЯ НА ТОВАРНІЙ БІРЖІ

Пошук надійних контрагентів, а також найбільш вигідних умов придбання товарів є важливим завданням для суб'єктів цивільного обороту, що займаються оптовою торгівлею.

Для організації оптового ринку, виявлення співвідношення попиту та пропонування на товари, а також встановлення цін на них традиційно використовувалися товарні біржі. Відповідно до ст. 1 Закону України від 10 грудня 1991 року «Про товарну біржу» під товарною біржею розуміється організація, що поєднує юридичних і фізичних осіб, які здійснюють і комерційну діяльність, і мають на меті надання послуг щодо укладення біржових угод, визначення товарних цін, попиту та пропонування на товари, вивчення, впорядкування і полегшення товарообігу і пов'язаних з ним торговельних операцій [1].

Оптова торгівля — це виняткова діяльність для біржі, вона не може сполучатися з торговельною, торговельно-посередницькою та іншою, не пов'язаною з біржовою торгівлею.

Виділяються такі особливості біржових угод, як особливий суб'єктивний склад; місце і час здійснення — у процесі біржових торгів, особливий предмет — біржовий товар; оформлення і реєстрація відповідно до правил, установлених біржею [2, 33].

Отже, перша особливість — суб'єктивний склад. Як було зазначено вище, біржові угоди можуть виконуватися тільки учасниками біржової торгівлі. До них Закон про торговельні біржі відносить членів біржі. Членами біржі в порядку, передбаченому її установчими документами, можуть бути юридичні та фізичні особи, що беруть участь у формуванні статутного капіталу біржі або вносять вступний чи пайовий внесок у майно біржі.

Можливості здійснення членами біржі угод залежать також від наявності статусу брокера. Члени біржі — це брокерські фірми або незалежні брокери, які ведуть біржову торгівлю безпосередньо від свого імені і за свій рахунок, або від імені клієнта і за його рахунок, або від свого імені за рахунок клієнта, або від імені клієнта за свій рахунок. Члени біржі, які не є брокерськими фірмами або незалежними брокерами, беруть участь у біржовій торгівлі безпосередньо від свого імені тільки за умови торгівлі реальним товаром, винятково за свій рахунок, без права на біржове посередництво. Інші угоди вони можуть укладати лише за допомогою брокерських контор (що були ними організовані) або на договірній основі з брокерськими фірмами і незалежними брокерами, які діють на даній біржі.

Друга особливість біржової угоди полягає в тому, що біржовим товаром можуть бути тільки об'єкти, які не вилучені з обороту, відповідного роду та якості, у тому числі стандартний контракт і коносамент на зазначений товар, допущений біржею до біржової торгівлі. Не можуть бути біржовим товаром нерухоме майно і об'єкти інтелектуальної власності. Оскільки на біржі продається товар визначеного «роду», можна зробити висновок про неможливість продажу на біржі індивідуально-визначених речей.

Встановлення вимоги про родовий характер біржового товару не випадкове — лише родові речі можуть бути об'єктом масового виробництва і споживання, крім того, їхня якісна однорідність дозволяє укладати угоди відносно ще не виробленого товару.

Оскільки речі, вилучені з обігу, не можуть відчужувати за будь-якої угоди (ч. 2 ст. 178 ЦК) [3], вони не можуть продаватися на біржі. Виникає питання про можливість біржової торгівлі об'єктами, обмеженими в обігу. Таке обмеження припускає можливість придбання товару визначеними особами або при дотриманні встановлених законодавством вимог (наприклад, одержання дозволу).

Необхідно зазначити, що специфіка біржової торгівлі не дозволяє вважати біржовим товаром обмежені в обороті об'єкти. Категорії товарів, що можуть бути допущені до торгів на конкретній біржі, визначаються правилами біржо-

вої торгівлі. На товарних біржах звичайно реалізується сировина, зокрема нафта і нафтопродукти, чорні і кольорові метали, продовольчі товари, такі як м'ясо і м'ясопродукти, зерно, цукор.

Як біржовий товар названі стандартні контракти. Поняття стандартного контракту в Законі про біржі немає. В теорії стандартний контракт розглядають як документ, у якому відображається зобов'язання однієї сторони продати товар визначеної якості у визначеній кількості у визначеному місці і зобов'язання іншої сторони купити цей товар. Контракт іменується стандартним, оскільки кількісні і якісні характеристики товару, а також дата його постачання визначаються не покупцем і продавцем, а біржею, тобто стандартизуються. Ціна товару, відносно якого укладений стандартний контракт, визначається в процесі біржових торгів.

Як біржовий товар був названий коносамент. Необхідно зауважити, що в науковій літературі предметом біржових угод слід вважати не коносамент як цінний папір, а визначений товар, права на який передаються одночасно з коносаментом [4, 74–75].

Наступна особливість біржової угоди стосується місця її здійснення. При цьому важливо не стільки те, що угода відбувається на біржі, скільки те, що вона відбувається в процесі публічних гласних торгів (ст. 2) [1].

Ще одна особливість біржової угоди — це реєстрація біржею даної угоди. З моменту реєстрації на біржі угода набуває статусу біржової і, відповідно, на неї поширюються правила про такі угоди. По своїй суті біржова угода виступає у ролі договору купівлі-продажу. У випадку продажу реального товару це може бути постачання або контрактація.

Остання особливість біржової угоди, яку необхідно розглянути, стосується того, що угоди, які зареєстровані на біржі, не підлягають нотаріальному посвідченню (ст. 15) [1].

Разом з тим всі угоди, що укладаються на біржі, доцільно поділити на дві групи:

1. Угоди, що укладаються на біржі і за участю біржі. До цієї групи належать угоди, які не пов'язані безпосередньо з переходом прав та обов'язків на біржовий товар. Угоди даної групи — лише передумови для укладення угод із приводу біржового товару.

2. Угоди, що укладаються на біржі, пов'язані з організацією біржової торгівлі. При цьому в даних угодах біржа виступає не контрагентом у договорі, а організатором торгівлі. До цієї групи належать угоди купівлі-продажу, ф'ючерсні, форвардні, що укладаються на біржі [5, 47].

Необхідно розрізнити час і термін біржових угод. Під часом висновку біржової угоди мається на увазі час початку і закінчення біржових торгів, час, протягом якого сторони надають заявки на покупку і продаж біржового активу. Заявки, подані поза зазначеним у правилах біржі часом, не приймаються і не заносяться до реєстру поданих заявок [5, 48].

Під терміном біржової угоди розуміють термін виконання укладеної біржової угоди.

Біржові угоди залежно від терміну виконання договору можна класифікувати на касові, термінові та комбіновані.

1. Касові операції — це угоди з негайним терміном виконання договору. Вони відбуваються у формі купівлі-продажу негайно і за готівку, із врученням паперів «з рук продавця в руки покупця». Багато авторів справедливо вказують, що касові операції «не являють собою ніяких особливостей порівняно з торговельними покупцями», це чистий вид купівлі-продажу. Таким чином, особливість касових операцій виявляється в тому, що договір виконується «негайно» і з реальним постачанням біржового товару.

2. Термінові угоди — у літературі називаються також деривативами або похідними інструментами. Термінові угоди характеризуються тим, що момент укладення угоди і момент виконання не збігаються, виконання зобов'язання по таких угодах відстає від висновку в часі. Саме в цьому і полягає відмінність термінових угод від касових. У поняття «термінові угоди» входять форвардні, ф'ючерсні та опціонні контракти. Визначення видів деривативів міститься в ст. 1 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28 лютого 1994 р. у редакції Закону від 22 травня 1997 р. і в Положенні.

Форвардний контракт визначений у Положенні як двостороння угода по стандартній (типовій) формі, що засвідчує зобов'язання особи придбати (продати) базовий актив у визначений час і на визначених умовах у майбутньому, з фіксацією цін такого продажу при укладенні форвардного контракту.

Ф'ючерсний контракт — стандартний документ, що засвідчує зобов'язання придбати (продати) базовий актив у визначений час і на визначених умовах у майбутньому, з фіксацією цін на момент укладення зобов'язання сторонами контракту.

Опціон — стандартний документ, що засвідчує право придбати (продати) базовий актив на визначених умовах у майбутньому, з фіксацією ціни на час укладення такого контракту або на час такого придбання за рішенням сторін контракту [6].

У поняття «термінові угоди» входять як форвардні, так ф'ючерсні та опціонні контракти, тому що всі ці угоди відповідають ознакам термінової угоди, момент виконання по вивчених договорах відстає від моменту їх укладення. У свою чергу термінові угоди можуть бути поділені на три підгрупи:

А) розрахункові термінові угоди — їх виконання здійснюється винятково шляхом взаєморозрахунку між контрагентами. По таких угодах сторона договору зобов'язується виплатити цінову різницю між договірною і котирувальною біржовою ціною, сформованою до терміну виконання договору;

Б) постановочні термінові угоди — угоди, виконання яких здійснюється шляхом реального постачання біржового активу через визначений термін, встановлений біржею, за ціною, визначеною в момент укладання договору;

В) комбіновані термінові угоди — це сполучення двох попередніх термінових угод.

3. Комбіновані (змішані) угоди — ця група вміщує у собі елементи двох попередніх угод (касових і термінових) [5, 52].

Розуміння феномена зазначених договорів дозволяє виробити однаковий підхід до їхнього регулювання.

Україна вибрала шлях ринкових відносин, але законодавчий пробіл, що існує в біржовій сфері, є перешкодою до економічного росту України. Законодавець повинен вчасно відреагувати на сучасні тенденції і нововведення в біржовій сфері, що дозволяє створити адекватний правовий простір, залучити інвестиції, зупинити вивіз капіталу з держави.

Литература

1. Про товарну біржу: Закон України від 10 грудня 1991 р. № 1956-ХІІ. — Ст. 139.
2. Шехтер А. И. Правовое регулирование биржевой торговли // Закон. — 2005. — № 5. — С. 32–35.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної ради України. — 2003. — № 40–44. — Ст. 356.
4. Соффер Т. В. Сделки в биржевой торговле: Дис... канд. юрид. наук. — М., 1996.
5. Петросян Э. С. Понятие и классификация биржевых сделок // Юридический мир. — 2003. — № 10. — С. 46–52.
6. О налогообложении прибыли предприятий: Закон Украины (в редакции Закона Украины от 22 мая 1997 г. № 283/97-ВР) // Все о бухгалтерском учете. — 2000. — № 96. — С. 3–44.

УДК 347.426(091)(470)

Т. Є. Крисань

РОЗУМІННЯ ЗБИТКІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Необхідність відшкодування зазначених втрат стояла перед людством завжди. З моменту встановлення товарно-грошових відносин в суспільстві стало особливо актуальним питання про захист прав і законних інтересів учасників цих відносин. Одним з якнайдавніших і основоположних інститутів у захисті порушених прав є інститут відшкодування збитків, який зберігає своє значення до цього дня.

Його регулювання у Російській імперії багато в чому перейшло до сучасного законодавства. Тому на цей час є актуальним розгляд основних положень учення про збитки у цивільному праві Російської імперії та його впливу на сучасне розуміння збитків.

У праві Російської імперії вчення про збиток відчувало багато в чому вплив римського приватного права.

Г. Ф. Шершеневич так визначав поняття збитків: «Шкода, зазнана майном, що полягає в зменшенні його цінності, називається збитками» [1, 149].

К. П. Победоносцев визначає збитки так: «Всяке погіршення, зменшення цінностей, всяке псування майна становить збиток» [2, 932].

Д. І. Мейер писав: «Кожне право, що розглядається в галузі цивільного права як право майнове, має певну цінність, яка унаслідок правопорушення змен-